

»Danes je konec, a ni konec. Tako kot z vsem«

Dodekalogija 1972–1983 Celoletni gledališki omnibus Tomija Janežiča je zaključila predstava 1983. Kaj si bomo zapomnili? Da je bilo res lepo biti skupaj v gledališču, pravzaprav nepozabno

Martin Lissiach

NOVA GORICA Z zaključkom Evropske prestolnice kulture (EPK) se je končala tudi *Dodekalogija 1972–1983*. Gledališki projekt Tomija Janežiča, ki je nastal v produkciji SNG Nova Gorica in številnih mednarodnih partnerjev ter same EPK, je pretekli konec tedna doživel svoj epilog s predstavo 1983, ki je bila po izbiri ustvarjalne ekipe odigrana le tri večere, od petka do nedelje.

Epilog enega od najvidnejših projektov EPK je zaokrožil celoletno dogajanje in drugih enajst predstav, ki so na različnih prizoriščih – tako so povedali igralci v predstavi – ponudili skoraj 48 ur, torej dva dni, dramske ustvarjalnosti. Projekt je večkrat izhajal iz pojma skupnosti in sam režiser in ustvarjalci predstave 1983 so gledalce pospremili do skupnega slovesa, katarze in ganljivega vabila k nadaljevanju vsakdanjega življenja, kot bi šlo za zaključek psihoterapije ali prebujenja iz sna oz. hipnoze. Da je šlo le za slovo, potrjuje tudi trajanje dogodka, ki je za nekaj minut preseglo uro, kar zveni skoraj ne navadno, saj so bile druge epizode dolge tudi več kot pet ur.

»To je zelo kratka predstava, so vam povedali?« je vprašal Janežič občinstvo in pojasnil: »Ljudje so se na druge predstave pripravljali, jedli so pred predstavo, ker so mislili, da bo trajalo pet ur. Zdaj se pa morate pripraviti, da bo kratko.« Sam režiser je opozoril, da so številne ponovitve predzadnje predstave 1982 odpadle zaradi bolezni in da bodo novi termini na sporedu že januarja.

»Danes je konec, a ni konec. Tako kot z vsem,« je povedal Tomi Janežič, sebeskir in ostarelega samega, zabavajoč in sivo brado. Gledalce je popeljal na potovanje med svoje spomine, med katerimi je obračunal s svojim gledališčem in rojstvom strasti zanj. Njegov *alter ego* je bila na odru asistentka režije Mojca Madon, ki je nastopala v modrem puloverju in prav tako modri pleteni ribiški kapi, ki ju večkrat nosi režiser. Od otroštva na Cankarjevi ulici s pogledom na stadion se je Janežič ob Marjuti Slamčič, Matiji Ruplu, Anuši Kodešlji, Arni Hadžialjevič, Stanetu Tomazinu in šepetalki Maji Dvoršek sprehodil med spomini na družinske člane in dedkovo taboriščno zgodbo. To je obnovil v predstavi *Človek v Bolšoj teatru v Sankt Peterburgu*, ko je 800 ljudi v tišini »mis-

Iz predstave 1983 Balon za vrnitev domov NEJC FON/SNG NOVA GORICA

lilo na svoje mesto«. Tokrat je mesto Nova Gorica, saj je na grafitu na zidu stadiona med predstavo 1975 pred rojstno hišo režiserja stal napis: »Naše mesto, naš ponos.«

Tudi element šip v scenografiji Branka Hojnika, za katerimi so v globini odra stali rekonstrukcija gledališke dvorane in številni rekviziti ali scenski elementi, ki so tipični za Tomija Janežiča ob doslednem obliku gledališkega dima, je namigoval na podzavest ali na prostor nedefiniranih spominov.

Zadnji video Carla Zorattija je pokazal kadre iz vseh predstav. Italijanski igralec je v svojem slovesu na filmskem platnu prisotnim povedal, da mu je med trajanjem *Dodekalogije* umrl oče in da bo s partnerko dobil hčerko ali sina. Tudi on je obnovil svojo prisego gledališču, ki na odru postavlja življenje, med pesmijo 1983 Lucia Dalle in drugimi pripovedmi o realnih dogajanjih, ki so danes spomini.

Z zgodbo na pot

Navdih za pripoved o slovesu je režiser črpal iz *Čarovnika iz Oza*. Prej je obnovil zgodbo pravljičice, v kateri se izkaže, da je znameniti čarovnik lažnivec, ki ne more ponuditi strašila možganov, pločevinastemu možu srca in levu poguma. Nato pa je spodbudil občinstvo, naj si zamisli balon, s katerim se bodo vsi vrnili domov tako kot Dorothy v celovečercu. Skupnost Tomija Janežiča je šla tako ima-

ginarno domov ... skupaj. »Pomembno je, da ste opremljeni z zgodbo za na pot,« je bilo slišati z odra.

Na to zgodbo je krenilo na stotine ustvarjalcev iz vse Evrope, je povedal režiser. Želel si je, da bi bili vsi prisotni ob zaključku, ampak ker se tega ni dalo urediti, so zadnje ponovitve predstave neposredno prenašali po spletu.

Beseda je tekla tudi o iztočnicah: odrskih trenutkih, ki poganjajo dogajanje. Do *Čarovnika iz Oza* so igralci prišli prek Keitha Jarretta. Ameriški pianist je večkrat igral tudi pesem *Over the Rainbow*, znamenito glasbeno kuliso celovečerca. Lik Arne je oboževal njegove koncerte. »Arna se je spraševala, kako se lahko ta glasba zgodi,« reče igralka na odru. Odgovori ji Mojca Madon, oblečena v Tomija Janežiča: »Tudi v gledališču se sprašujemo: Kako se to zgodi?«

Ni dovolj besed, s katerimi bi se dalo ubesediti uprizoritveno moč tega projekta Evropske prestolnice kulture in neverjetno poetiko Tomija Janežiča. Prvo dejanje prve predstave 1978, ki je nastala v Temišvaru leta 2024, se konča z vprašanjem malega Zsolta, ki se ugrizne v ustnico in se vpraša: »Ali si bom zapomnil ta trenutek?« Kaj vse si bo skupnost gledalcev zapomnila iz *Dodekalogije*? Morda predvsem to, da je bilo lepo biti skupaj v gledališču: res lepo ali – bolj rečeno – nepozabno.